

Bäckebo kyrkogård

Bäckebo socken, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2005

KI Bäckebo kyrkogård 021

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2005, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
BÄCKEBO KYRKOGRÅRD	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	7
Beskrivning av kyrkogården idag	9
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	11
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET	17
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövärden.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Cecilia Ring och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Länge begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravningsbredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydiskandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelens utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Møre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinarie dömne, inom Linköpings stift. Ordinarie dömnen inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinarie dömnen. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Møre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

BÄCKEBO KYRKOÅRD

Fastighetsbeteckning: Bäckebo 9:1 samt 2:62, Bäckebo socken, Nybro kommun, Norra Møre härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1881: 2888 inv, 1907: 2263 inv, 1957: 1641 inv, 2004: 844 inv.

Kyrkomiljön

Bäckebo kyrka och kyrkogård ligger centralt i Bäckebo. Samhället är långsträckt utmed väg 125 mellan Läckeby och Alsterbro. I området kring kyrkan finns flera viktiga funktioner i samhället. Nordväst om kyrkan ligger skolan som byggdes 1905 och idag har undervisning för förskola upp till årskurs 6. Bredvid skolan ligger församlingshemmet vars äldsta delar är från 1920 och därefter brandstationen byggd 1941. På andra sidan väg 125 ligger en ICA-affär och nordost om kyrkan finns ett daghem. Rakt norr om kyrkan finns en stor öppen plats. Denna har under lång tid använts som marknadsplats och den traditionen upprätthålls än idag. Varje år, i slutet av augusti, hålls här Bäckebo marknad.

Kyrkan

Första gången en kyrkobyggnad omnämns i Bäckebo är 1612. Då omtalas Åby skogskapell i en inventarieförteckning. Detta träkapell ersattes 1685 av ett nytt träkapell. Detta träkapell var beläget 50 m söder om den nuvarande kyrkan och omtalas idag som Bäckebo gamla kyrka. Bäckebos nuvarande kyrka byggdes 1842-44. Byggmästare var Jonas Berglund. Kyrkan byggdes i nyklassicistisk stil såväl interiört som exteriört. Byggnaden är en salskyrka med västtorn. Från den gamla kyrkan överfördes flera äldre inventarier t.ex. en äldre altartavla och ett krucifix från 1600-talet. Större renoveringar har gjorts 1958 och 2002-2003.

Kyrkogårdens historik

När den första kyrkogården i Bäckebo socken anlades är inte känt. I kyrkoböckerna för Åby socken står 1654 antecknat att capellförsamlingen fordom hade sin gravplats på kyrkogården vid Åby kyrka. Det tyder på att en kyrkogård har funnits i Bäckebo åtminstone sedan tidigt 1600-tal. Hur denna kyrkogård var utformad vet vi idag ingenting om. Det gamla kapellet ska ha legat ca 50 meter söder om dagens kyrka. Idag står en marmorgravvård i kvarter 2 som enligt uppgift ska stå på platsen för kapellets altare. Den äldsta kyrkogården bör ha legat söder om kapellet.

År 1844 stod den nya kyrkan i Bäckebo klar. Då påbörjades arbete med att iordningställa en ny kyrkogård. På Kalmar läns museum finns en samling av äldre handlingar, avskrifter, tidningsklipp och fotografier som skänkts till museet av doktor Kurt Bergström från Grönskåra. Bäckebo socken är en av de socknar som Kurt Bergström var särskilt intresserad av. I detta material finns några notiser om kyrkogårdens äldsta tid. I en kungörelse från den 18 oktober 1846 uppmanades de sockenbor som inte hade slutfört sina delar av den nya ringmuren att göra så. Samma vecka som kungörelsen utfärdades skulle portar och staket sättas på plats och därefter kommer det inte att vara tillåtet att köra på kyrkogården. Året därpå ålades de som inte betalat sin del till sammanskottet för kyrkogårdens stängsel att göra så. Varje helt mantla skulle betala 8 riksdaler riksgäld och därefter i en fallande skala beroende på hemmanets mantal. Den som inte gjorde detta hotades med att bli lagsökt. Slutligen kungjordes det 1848 att kyrkogården var klar och skulle invigas på annandag påsk.

År 1882 utfördes någon form av arbete på kyrkogården. Då uppmanades ett antal namngivna torpare och två skomakare i Balebo att infinna sig på kyrkogården för att slutföra planteringsarbeten. Vad som planterades är inte känt. I norr finns två ingångar till kyrkan med grindstolpar av sten och smidesgrindar. På stolparna vid den västra av dessa finns året 1889 inskrivet. Detta år ska en utvidgning av kyrkogården ha utförts som omfattade kvarter 1. Arbete utfördes som nödhjälpsarbete.

I Kalmar läns museums samlingar finns några bilder som visar Bäckebo kyrka och delar av kyrkogården vid olika tidpunkter. De äldsta bilderna är tyvärr odaterade. Kyrkogårdens utseende och bildernas kvalité tyder dock på att de bör vara tagna i början av 1900-talet. De visar kyrkan från söder och delar av kvarteren 2 och 3. Bilderna visar att det vid den här tiden endast stod ett fåtal gravvårdar i de båda kvarteren. Flertalet av gravvårdarna på bilden förefaller vara av trä. Att området brukas framgår dock av att det syns flera gravkullar. I synnerhet på den ena av bilderna som är tagen på vintern framgår detta tydligt. Den ringa växtligheten och de få gravvårdarna ger platsen ett lite ödsligt intryck. I en beskrivning av kyrkogården från 1919 skriver dock kantor Rudolf Svensson att kyrkogården är ovanligt väl underhållen och vacker samt att gravvårdarna vårdas med största pietet. Enligt kantorn skulle det finnas ca 100 gravvårdar av sten.

Den första kända daterade bilden som finns i arkiven är från 1928. Den är tagen från sydväst och visar stora delar av kvarter 2. Bilden visar att det vid den här tiden fanns flera gravvårdar i kvarteret och många av dem omgärdades av låga häckar. Mitt i kvarteret, troligen utmed gången som leder fram till kyrkans södra ingång, stod en gran. Ytterligare en bild finns från 1934. Den visar kvarter 3 från sydost och även här hade det nu blivit tätare mellan gravvårdarna.

Under åren 1939-1943 upprättade distriktslantmätare Erik Stigman en karta över Bäckebo kyrkogård. På denna redovisades dels hur kyrkogården såg ut vid denna tid, dels hur man tänkte sig en justering av kvarteren för att vinna plats. Dessutom visades en planerad utvidgning. Utvidgningen motsvarar idag kvarter 4. På kartan redovisades också trädbeståndet och vilka nyplanteringar man tänkte sig. Träden redovisades med kartecken av olika färger. I arbetet med den här historiken har endast en svartvit karta funnits att tillgå varför det inte går att säga vilka sorters träd som redan fanns på platsen. Det förefaller dock som att man tänkte sig att plantera Sibirisk silvergran, pyramidalmar och hängbjörkar. I kvarteren 2 och 3 fanns sedan tidigare plats för linjegravar. Raderna med linjegravar skulle enligt förslaget rätas upp. Man tänkte sig också linjegravar i norra delen av kvarter 4 men dessa kom istället att användas som köpegravplatser. I sydvästra delen av kvarter 2 reserverades platser för urnor liksom i södra delen av kvarter 4. Detta kom bara att genomföras i kvarter 4. I norra delen av kvarter 3 avsattes en rad enkom för barngravar vilket dock inte genomfördes. Nya häckar av liguster eller oxel samt idegran skulle planteras. Den stödmur som avgränsade kyrkogården i öster skulle tas bort och nya murar skulle byggas i norr, söder och i öster. Tanken var att återanvända stenen från den gamla muren. På den nya delen skulle en meterhög mur byggas mellan den norra och södra delen av området d.v.s. mellan allmänna gravar och köpegravar. Detta förefaller inte heller ha gjorts men en rad med björkar i öst-västlig riktning planterades för att markerar mitten av kvarteret. I sydvästra delen av kvarter 4 reserverades en hörna för flyttade gravvårdar. Dessa hade tidigare placerats mot kyrkogårdens stödmur.

Av okänd anledning blev arbetet med kyrkogårdsutvidgningen fördröjt. År 1947 verkar arbetet ha återupptagits. Från detta år finns en kompletterande bilaga till beskrivningen från 1943. En del beräkningar hade justerats och det förefaller som att man nu avsåg att låta

utvidgningen omfatta den del av kyrkogården som idag kallas kvarter 5. På två flygfotografier tagna 1950 kan man se att arbetet har påbörjats. Muren och ingången i norr är klar liksom gången i nord-sydlig riktning. Kyrkogården invigdes 1952 av biskop Elis Malmeström. På fotografierna ser man också kvarteren 1, 2 och 3. Samtliga köpegravar som är synliga på bilden var vid den här tiden belagda med grus. Hela den gamla kyrkogården omgavs av en trädkrans. Enligt uppgift ska enstaka gravar ha såtts in med grus från 1960-talet men flertalet såddes in efter 1981. I samband med detta togs också gravplatsernas omgärdningar bort. Idag finns endast ett mindre antal grusgravar kvar och flertalet av dessa har kvar sin omgärdning.

År 2002 togs tre tujahäckar bort i kvarter 5. I denna del av kvarter 5 har ännu ingen gravsättning gjorts.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Bäckebo kyrkogård ligger främst söder och sydost om kyrkan. De äldre delarna av kyrkogården, kvarter 2 och 3 söder om kyrkan och kvarter 1 norr om kyrkan, bildar en rektangel. I sydost ligger kvarter 4 och 5 som stod klara 1952. Gränsen mellan den äldre och den yngre delen är markerad med en stenkant. Den består av en ca 30 cm hög kant av huggen sten. Längst i söder ersätts stenkanten av en häck av liguster. Gränsen markeras ytterligare av en rad äldre lönnar. Den äldre delen av kyrkogården utgörs idag av en öppen yta utan planterade träd eller häckar. De mest påkostade gravvårdarna är dels placerade utmed kyrkogårdsmuren och dels utmed gångsystemet. I mitten av kvarter 2 och 3 finns rester av linjegravsområden. Den yngre delen av kyrkogården är lummigare med planterade träd och rygghäckar. Gravvårdarna är lägre vilket ger området en enhetligt låg profil.

Omgärdning

Kyrkogården omgärdas i samtliga väderstreck av stödmur av varierande höjd. Muren i sydväst, södra delen av gamla kyrkogården samt i nordost är kallmurade av natursten medan de övriga delar är kallmurade av kvaderhuggen sten.

Ingångar

I norr: Två ingångar rakt norr om kyrkan med stolpar av granit och svartmålade smidesgrindar. Ytterligare en ingång finns i norra delen av den nya kyrkogårdsdelen. Även här finns portstolpar av granit och svartmålade smidesgrindar med modernare utformning än de båda tidigare nämnda.

I väster: I anslutning till kyrkans västra ingång. Granitstolpar och svartmålade smidesgrindar.

I öster: Öppning i muren vid byggnad som rymmer vaktmästeri. Grind saknas.

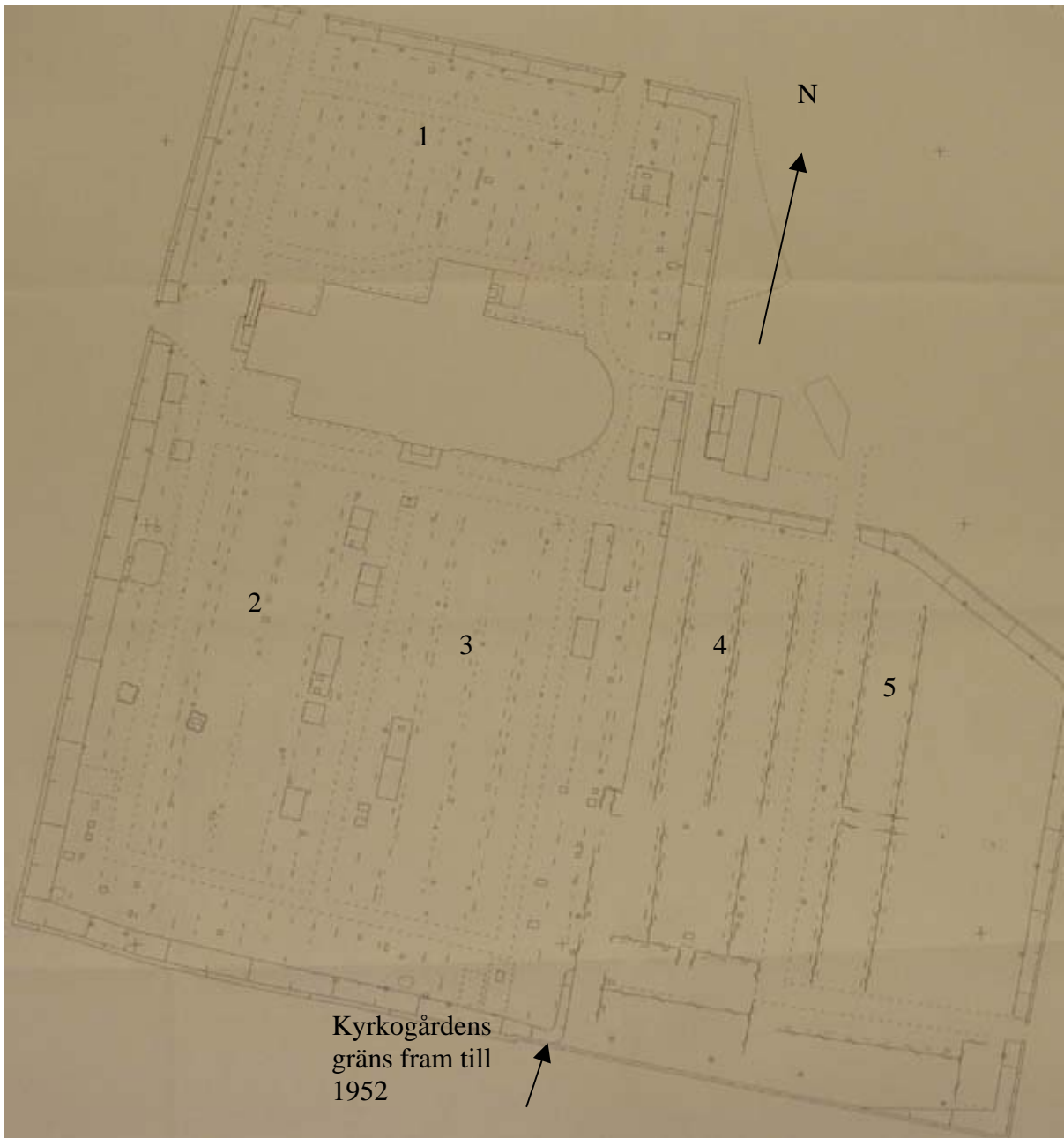
I sydost: Används för transporter till och från förråd och komposter. Portstolpar av granit. Grind saknas.

Vegetation

Trädkrans: Runt hela kyrkogården utom en mindre sträcka i sydost. Lönn, lind och ask dominerar men här finns även kastanj och oxel.

Övrigt: Mellan kvarter 3 och fyra står en rad äldre lönnar. I kvarter 4 och 5 finns häckar av liguster och tuja. I kvarter 5 är lindar planterade utmed gången i nord-sydlig riktning. I kvarter 4 är en rad björkar planterade. Vid enskilda gravplaster förekommer städsegröna växter såsom buxbom, murgröna och barrbuskar.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Karta över Bäckebo kyrkogård.

Gångsystem

Grusbelagda gångar i rätvinkligt nät från norr-söder och öster-väster. Gångarna fungerar dels som gränser mellan olika gravkvarter men dels delar de upp gravkvarteren på den äldre delen av kyrkogården i olika ytor.

Gravvårdstyper

Intrycket av gravvårdarna på kyrkogården domineras av de höga stående gravvårdarna. Dessa gravvårdar är från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Stilen är en blandning av influenser där nationalromantiska och klassicistiska drag är de mest utmärkande. Majoriteten av gravvårdarna på Bäckebo kyrkogård är dock låga rektangulära gravvårdar som förekommer från 1830-talet och fram till idag. Här finns t.ex. gravvårdar med klassicerande stildrag som knyter an till antikens tempel men också små, enkla linjegravvårdar och låga

rektangulära gravvårdar med sparsam dekor från 1970- och 80-talen. Stenmaterialet är framför allt grå och svart granit men även röd förekommer. Här finns också gravvårdar av marmor, sandsten, gjutjärn och trä samt gravkullar täckta av murgröna. Några gravplatser med grusbeläggning och ibland också omgärdningar av olika slag finns kvar.

Minneslund

Bäckebo kyrkogård saknar minneslund. De församlingsbor som önskar gravsättas i minneslund hänvisas till Nybro kyrkogård.

Byggnader

I vinkeln öster om kvarter 1 och norr om kvarter 4 finns en byggnad som rymmer vaktmästeri, förråd och verkstad. Byggnaden har liggande träpanel målad i blått, gjuten betongsockel och tak av tegel.

Utanför sydöstra hörnet av kyrkogårdsmuren ligger en mindre rödfärgad förrådsbyggnad av trä.

Den västra av de båda ingångarna i norr. På portstolparna är texten Bäckebo 1889 inristad. (KI Bäckebo kyrkog 004)

Kyrkogårdsmuren i söder. (KI Bäckebo kyrkog 008)

Övrigt

I kyrkogårdens sydöstra hörn finns en uppställningsplats för gravvårdar som tagits bort. De är uppställda på en grusbelagd yta och omgärdas i norr och väster av en tujahäck. Här finns bl.a. ett sandstenskor från 1856 samt en sandstensvård med uthuggen murgrönsdekor och platta av kalksten. En bit av denna gravvård är avslagen.

Beskrivning av enskilda kvarter med kulturhistorisk bedömning

Kvarter 1

Allmän karaktär

Kvarter 1 är beläget norr om kyrkan. Här finns två gångar i nord-sydlig riktning som går från i kyrkogårdens ingångar fram till kyrkan och vidare till områdena söder om kyrkan. Dessa båda gångar binds samman av två gångar i öst-västlig riktning. Gravvårdarna är placerade utmed kyrkogårdsmuren samt i den rektangulära yta som bildas innanför gångarna. Samtliga gravvårdar är placerade i fristående rader. Majoriteten av gravvårdarna är vända mot öster eller väster men ett mindre antal utmed den norra kyrkogårdsmuren är vända mot söder. Den äldsta gravvården i kvarteret är från 1906 och den yngsta från 2005. Kvarteret har brukats kontinuerligt under hela 1900-talet. Det går inte att urskilja någon tidsperiod som dominerar.

Att ange den dödes yrkestitel är mycket vanligt i kvarteret. De vanligaste är hemmansägare, lantbrukare, köpman, skraddarmästare, nämndeman, och lärarinna. Därutöver finns t.ex. titlar som virkeshandlare, riksdagsman, skulptör, husar, orgeltrampare och undantagsman. På majoriteten av gravvårdarna är den dödes hemort angiven.

Gravvårdstyper

Kvarteret har brukats kontinuerligt under hela 1900-talet och gravvårdarna utgör därför en blandning av de olika typer som varit vanliga under denna period. Här finns höga stående gravvårdar från 1900-talets första decennier och låga stående gravvårdarna är av den typ som förekommer från 1930-talet. Här skiftar utformning och dekor mellan olika decennier. De äldsta av dessa gravvårdar har stildrag som knyter an till antikens tempel medan gravvårdar av yngre datum har en enklare dekor. Majoriteten av gravvårdarna är stående men liggande gravvårdar förekommer. Materialet är främst grå och svart granit, men även röd förekommer. Två gravvårdar har kvar sina omgärdningar. Den ena är en grusbelagd gravplats i kvarterets östra del. Den omgärdas av stenspallare och kätting. I vart och ett av gravplatsens hörn är buxbomsbuskar planterade. Mitt i kvarteret finns en gravplats insådd med gräs som har kvar sin stenram. I närheten av denna gravplats finns två gravvårdar i form av urnor av sten som placerats på pelare av sten samt en ovanlig gravvård med en skulptur av två händer på en pelare av sten.

Kvarter 1 från öster. (KI Bäckebo kyrkog 026)

Skulptören Helge Rugland och hans makas gravvård i kvarter 1. (KI Bäckebo kyrkog 030)

Övrigt

På gräsmattan mellan sakristian och långhuset är tre gjutjärnskors uppställda. De är från 1861, 1873 och 1887.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter 1 tillfördes kyrkogården vid utvidgningen 1889. Ett mindre antal gravvårdar från tidigt 1900-tal är troligen från kvarterets äldsta tid. Från denna tid finns inga gravvårdar bevarade. Kvarteret har kontinuerligt brukats under hela 1900-talet vilket avspeglas i sammansättningen av gravvårdar. I det fortsatta bruket av kvarteret är det värdefullt att bevara vårdar från olika tidsperioder som speglar kvarterets historia. Det gäller i synnerhet de äldre gravvårdarna. Den grusgrav och de omgärdningar som finns bör bevaras. Hos flera av gravvårdarna finns hantverksmässiga och lokalhistoriska värden. Kulturhistoriskt intressanta är också de gravvårdar som anger den dödes yrkestitel. Dessa berättar om innevånarna i socknen och vilka näringar, yrken m.m. som funnits. De gjutjärnskors som står uppställda vid kyrkan ska införas på inventarieförteckningen och vårdas av församlingen.

Kvarter 2 och 3

Allmän karaktär

De båda kvarteren ligger söder om kyrkan och utgör den äldsta delen av Bäckebo kyrkogård. Tre grusgångar går i nord-sydlig riktning och två i öst-västlig. Samtliga är belagda med grus. Gravplatserna är placerade utmed kyrkogårdsmuren i väster och söder, utmed den gamla kyrkogårdsgränsen i öster samt inom de ytor som bildas mellan gångarna. Kvarteren är insådda med gräs med undantag av ett mindre antal gravplatser som är belagda med grus. Gränsen mellan kvarter 2 och 3 går i linje med den gång i nord-sydlig riktning som går från kyrkans södra ingång. I norra delen av denna gång finns ett trappsteg av huggen granit. Samtliga gravvårdar är vända mot öster eller väster beroende på gravplatsens placering i förhållande till gångsystemet. Ett mindre antal gravvårdar i sydöstra delen av kvarter 3 är vända mot norr. Mitt i båda kvarteren finns rester av linjegravsområden. Bäst bevarad är linjen i kvarter 3 där det går att följa hur den växte fram under slutet av 1930-talet fram till mitten av 1940-talet. Därefter flyttar linjen över till kvarter 2. nya gravsättningar har dock tillkommit i den gamla linjen. I kvarter 2 finns kyrkogårdens äldsta bevarade gravvård som står på sin ursprungsplats. Den är från 1856. Den äldsta gravvården i kvarter 3 är från 1885. De yngsta gravvårdarna är från 2000-talet. Båda kvarteren har brukats kontinuerligt och ingen tidsperiod utmärker sig som mer dominerande när det gäller antalet gravvårdar. Delar av kvarteren har brukats för begravingar på allmänna linjen. En hel del gravvårdar har försetts med den dödes yrkestitel. Vanligast förekommande är hemmansägare, lantbrukare, nämndeman, kyrkvård, ålderman, byggmästare, och handlanden. Därutöver finns t.ex. titlar som kommissionslantmätare, studierektor, änka, kantor, författare, soldat och den ovanliga titeln vargsskytt. Den dödes hemort är angiven på majoriteten av gravvårdarna.

Kvarter 2 mot söder. (KI Bäckebo kyrkog 060)

Kvarter 3 mot sydost. Träden i bildens mitt markerar gränsen mellan gamla och nya kyrkogården. Bortom raden med träd anas kvarter 4. (KI Bäckebo kyrkog 061)

Gravvårdstyper

Kvarteren rymmer en stor variation av gravvårdar och gravplatsomgärdningar. Allt från linjegravsområdenas låga, enkla gravvårdar till höga, stående gravvårdar med grusbeläggning och omgärdning. Materialen är företrädesvis grå och svart granit men även röd förekommer. Ett mindre antal gravvårdar är liggande. 25 gravplatser är belagda med grus. Av dessa omgärdas 14 av stenram, två av buxbomshäckar och två av stenpollare och kätting. Övriga saknar omgärdning. Linjegravvårdarna är mindre och har en för tiden typisk utformning. De är vanligen av svart granit med polerad dekor. Tre gravplatser markeras av gravkullar med murgröna. Vid en av dessa finns också ett kors av granit. Kvarteren rymmer flera gravvårdar

med ovanlig form eller av andra material än granit. I sydvästra delen av kvarter 2 finns två gjutjärnskors varav det ena är från 1872 och det andra, som är försett med en platta av glas, är från 1982. I deras närhet står också en gjutjärnsurna på en sockel av sten. I östra delen av kvarter 2 står en marmorvård med nygotiska drag från 1875. I kvarter 3 finns ett modernt marmorkors samt ett vitmålat träkors i södra delen av kvarteret. Därutöver finns gravvårdar formade som en stubbe, en urna och några exempel på smala obelisker av röd granit huggna i ett stycke.

Övrigt

I kvarter 3 finns en gravsten över bonden och vargskytten Carl Persson i Bråna död 1903. Tillsamman med sina tre bröder ägnade han sig åt vargjakt. Han ska ha skjutit traktens sista varg 1863. Gravvården tillkom efter en insamling bland Carl Perssons släktingar och är troligen av yngre datum.

Marmorvården med nygotiska drag som står i östra delen av kvarter 2 ska enligt uppgift vara placerad på den plats där altaret i det gamla kapellet stod.

Gravvård i form av obelisk.
(KI Bäckebo kyrkog 039)

Gravvård av marmor som enligt uppgift markerar
den plats där altaret i gamla kapellet tidigare
stod. (KI Bäckebo kyrkog 042)

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren har en lång historia och har brukats sedan kyrkan uppfördes. De äldsta gravvårdarna är från mitten och slutet av 1800-talet och utgör idag viktiga delar av kyrkogårdens historia och karaktär. Gravvårdar från mitten av 1800-talet ska införas på inventarieförteckning och, i de fall gravrätten upphört, vårdas av församlingen. De grusbelagda gravplatserna med eller utan omgärdningar som finns kvar berättar om kyrkogårdens historia och bör därför bevaras. Detsamma gäller linjegravsområdena. Dessa fanns tidigare på flertalet av våra kyrkogårdar. Idag har många av dessa områden börjat återanvändas. Det är därför önskvärt att bevara delar av sammanhängande linjer som viktiga delar av kyrkogårdens historia. I skillnaden mellan linjegravarna och gravvårdarna på de köpta gravplatserna finns också ett socialhistoriskt värde. Hos flera av de äldre gravvårdarna

finns hantverksmässiga, konsthistoriska och lokalhistoriska värden. En typ av gravplatsarrangemang som idag är ovanlig på våra kyrkogårdar är gravkullar klädda med murgröna. På Bäckobo kyrkogård finns några gravkullar med murgröna bevarade vilket bidrar till att ge kyrkogården en ålderdomlig karaktär.

En av kyrkogårdens gravkullar, kvarter 2, som är klädd med murgröna. (KI Bäckabo kyrkog 037)

Bonden och vargskytten Carl Persson i Brånas gravvård i kvarter 3. (KI Bäckabo kyrkog 057)

Kvarter 4 och 5

Allmän karaktär

Kvarter 4 och 5 är belägna öster om kvarter 3. Gränsen mellan kvarter 3 och 4 markeras av rester av den gamla kyrkogårdsmuren och trädkransen. I öster avgränsas kvarter 5 av kyrkogårdsmuren. Gränsen mellan kvarter 4 och 5 utgörs av en grusgång i nord-sydlig riktning. I norra delen leder en gång in till kvarter två. Ytterligare en gång finns i södra delen av kvarter 5. Den leder till komposter och förråd utanför kyrkogården i sydost. I de båda kvartererna är lindar planterade vilka ingår i kyrkogårdens trädkrans. Lindar är också planterade utmed gången i nord-sydlig riktning. En rad björkar delar kvarter 4 i en nordlig och en sydlig del. Björkarna bidrar till att skapa en rumskänsla i anslutning till en iordningställd plats för friluftsgudstjänster. Här finns ett kors av trä och ett altare av träbjälkar med skiva av kalksten. Gravplatserna i anslutning till denna plats är avsedda för urnsättningar. Majoriteten av gravvårdarna är ryggställda och vända mot öster eller väster. Mellan raderna är häckar planterade. Ett mindre antal gravvårdar i kvarterens sydligaste del är vända mot norr eller söder. Dessa gravvårdar är ryggställda mot häckar av liguster eller tuja. Tujahäck omger också en plats för sekundärt uppställda gravvårdar i sydöstra hörnet av kvarter 5. Träden och häckarna skapar en lummigare begravningsplats än den övriga kyrkogården. Lediga gravplatser finns i båda kvartererna men i synnerhet i kvarter 5. Få titlar finns på gravvårdarna i kvartererna. De som finns är hemmansägare, folkskollärare, distriktssköterska, smedmästare, inspektör samt i kvarter 5 byggmästare. Den dödes hemort anges på majoriteten av gravvårdarna.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i kvarter 4 och 5 är låga, stående gravvårdar typiska för perioden från 1950 och framåt. Materialet är framförallt grå granit men även svart och röd förekommer. Ett mindre antal gravvårdar är tillverkade av andra material. I kvarter 4 finns två gravvårdar av marmor varav den ena är i form av ett kors. Dessutom finns också ett modernt träkors. Även i kvarter 5 finns ett marmorkors samt två träkors. Ett av dessa har försetts med träsniderier. Enligt uppgift ska det ha tillverkats av den lokale bildhuggaren Henning Rosenlund, tidigare anställd på Sandslätts möbelfabrik.

Kvarter 5 från sydväst. (KI Bäckebo kyrkog 073)

Plats för friluftsgudstjänst i kvarter 4 omgiven av urngravplatser. (KI Bäckebo kyrkog 070)

Kultuhistorisk bedömning

Kvarter 4 och 5 är anlagda enligt de principer som var moderna i början av 1950-talet. Gravvårdarna är ryggställda med häckar emellan, platser finns för urngravar vilket är ett gravskick som blivit allt vanligare under 1900-talet och gravvårdarna har för tiden den typiska rektangulära formen. I det fortsatta bruket av området är det viktigt att ta hänsyn till områdets karaktärsdrag.

Marmorvård i kvarter 4. (KI Bäckebo kyrkog 069)

Snidat träkors i kvarter 5. (KI Bäckebo kyrkog 075)

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅDEN I DESS HELHET

På Bäckebo kyrkogård har människor begravts under lång tid. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. Enskilda gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånger om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och titlar. Gravvårdarna på Bäckebo kyrkogård berättar om människor som varit kommissionslantmätare, hemmansägare, lantbrukare, nämndeman, skräddarmästare, distriktssköterska, virkeshandlare, husar, undantagsman och vargskytt, titlar som alla vittnar om kunskaper, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten. Ortnamn finns angivet på majoriteten av gravvårdarna.

Till kyrkomiljön i Bäckebo hör förutom kyrkan och kyrkogården även församlingshemmet, skolan och marknadsplatsen. Tillsammans skapar de en värdefull kulturmiljö som vittnar om att platsen har en lång historia som centrum i bygden.

Den kyrkogård vi ser idag i Bäckebo har vuxit fram sedan den nya kyrkobyggnaden stod klar 1844. Kyrkogården består av två delar, den äldre delen som anlades söder om kyrkan och utvidgades norr om kyrkan på 1880-talet samt utvidgningen i öster som gjordes i början av 1950-talet. Viktiga för kyrkogårdens karaktär är också stödmuren som omger kyrkogården, trädkransen samt resterna av den gamla kyrkogårdens gräns i öster.

Intrycket av Bäckebo kyrkogård domineras av de äldre delarna av kyrkogården som än idag rymmer flera ålderdomliga drag. De mest iögonfallande gravplatserna finns i kvarter 2 och 3 utmed kyrkogårdsmuren och i kvarter 1 norr om kyrkan. I kvarteren söder om kyrkan finns rester av linjegravsområden bevarade. Linjegravsområden fanns tidigare på de flesta kyrkogårdar. Idag är gravskicket borta och det är därför önskvärt att bevara delar av linjegravsområden som en viktig del av kyrkogårdens historia. De grusbelagda gravplatserna med eller utan omgärdningar berättar om hur kyrkogården tidigare har sett ut och bör därför också de bevaras som viktiga delar av kyrkogårdens historia. Bäckebo kyrkogård har en skiftande samling av gravvårdar. Många av dessa bär på ålderdomliga drag eller har en särpräglad utformning t.ex. gjutjärnsvårdar, den nygotiska gravvården av marmor och gravkullarna klädda med murgröna. Här finns också flera gravvårdar som bär på hantverksmässiga och lokalhistoriska värden. Gravvårdar från mitten av 1800-talet ska tillsammans med gravvårdar av gjutjärn införas på församlingens inventarieförteckning och, i de fall gravrätten upphört, vårdas av församlingen.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i förvaltningen av begravningsplatsen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

- Bäckebo kyrkomiljö har en lång tradition som religiöst centrum och samlingsplats i socknen. Kyrkogården utgör ett samhällshistoriskt och pedagogiskt värdefullt tidsdokument.
- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens struktur som visar kyrkogårdens utveckling under slutet av 1800-talet och hela 1900-talet vilket blir en spegling av samhället och synen på döden.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Bogårdinventeringen, Linköpings stift
Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Hammaskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983

Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Mikael Hällström samt f.d. kyrkvaktmästare Bert Jonsson.